

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג. שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ב

פרשת אמור

א. תוספת ברכה.
פרק כא' פסוק ב':

לאמו ולאביו (כ"א ב')

כאן הקדים אם לאב, ולהלן פסוק י"א באיסור טומאת כהן גדול לקרוביו כתיב לאביו ולאמו. הקדים אב לאם, והבאור בזה פשוט, משום דהאם היא בחזקת אמו ודאית, שהרי היא ילדה אותו, אבל האב הוא אביו רק מכת חזקה, חזקת כשרות של האם, שבדאי ילדה אותו מבעלה, אבל מופת חותך על דאיתו כמו שיש להאם אין.

וסגנון הכתובים כאן ולהלן הוא בדרך, לא זו אף זו, וכאן דהצוי הוא להיתר טומאה אמר הכתוב לאמו ולאביו, כלומר, לא רק לאמו שהיא ודאית, אמו ודאית, מותר לו להטמא, אך גם לאביו שהוא ודאי לו רק מכת חזקה, ג"כ מותר לו להטמא.

ושם בכהן גדול, באיסור טומאתו כתב ג"כ בסגנון, לא זו אף זו — לאביו, לא רק לאביו שודאיתו ביחס אב הוא רק מכת חזקה אסור לו ליטמא, אך גם לאמו שהיא ודאית לו, גם כן לא יטמא, ולפי זה לשונות הפסוקים כאן ולהלן נקבעו במכוון נמרץ.

וגם יש לומר בטעם סדור זה כאן — לאמו ולאביו — ולהלן — לאביו ולאמו, דכאן מוסכים שמות אלו אל הלשון הקודם, כי אם לשארן הקרוב אלין, ומפרש על הסדר, מי הוא שארו היותר קרוב אלין — היא בודאי אמה מפני שהיא ודאית לו לאם, שהרי היא ילדתו, ואחריה — שארו הקרוב האב, אבל להלן בכהן גדול לא כתיב לשון זה, לשארן הקרוב אלין, כתב מקודם האב ואח"כ האם כהסדר בכל מקום בתורה, שקדם אב לאם (לבד פעם אחת בריש פרשה קדושים כתיב איש אמו ואביו תיראו, ובא שם טעם מיוחד על זה, כמוכב ברש"י שם).

ואפשר לומר בטעם קדמות אב לאם בכל מקום, אעפ"י שיתרון לאם שהיא ודאית לו, כמו שבארנו למעלה, אך מפני שאמר בחז"ל (קדושין ל"א א') שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך, לכן הוא מוקדם לה גם בלשון.

שאלות

1. לכאורה שאלה סנוניות, פרשנו הוספה לרציונות-הלכתית, מה אפשר לו לצוות כן?
2. האם יש לכך השלכה מעשית מבחינת דינים אחרים?
3. "ודאי וחזקה" התוכל להסביר מושגים הלכתיים אלה ומסקנה בהתאם?
4. איך פרשנו מסביר פנוצט דבריו את ההקדל בסדר הכתובים פני המקומות המופאים?
5. למה בכל זאת כמעט בכל מקום הוקדע האב לאם ומה ההשלכה ההלכתית לכך?

* * *

אמור

ב. רש"ד הירש .

פרק כב' פסוקים יב', יג':

שבת כהן הנשואה למי שאיננו כהן אסורה בתרומה ובקדשים כל עוד היא נשואה לו — וגם לאחר שנתבטלו הנישואין היא אסורה לתמיד בקדשים — כך משנבעלה לפסול לה, היא אסורה לתמיד באכילת תרומה וקדשים; ומכאן, שגם לוייה או ישראלית שנבעלה לפסול לה נפסלה מן הכהונה; הוזה אומר: נאסרה להינשא לכהן (ראה פי' לעיל כא, ז).

וזרע אין לה, לא רק בן או בת, אלא גם נכד או נכדה וכו'. הצאצא הרחוק ביותר מנישואיה לזר עדיין קושר אותה לביתו, ואיננה שבה אל בית אביה כנעוריה (יבמות ע"א). אולם כשם שזרע בת כהן מנישואיה לזר קושר אותה לביתו — אפילו לאחר מותו — והיא אסורה לאכול בתרומה, כן זרע בת ישראל מנישואיה לכהן קושר אותה לביתו — אפילו לאחר מותו; והרי היא מותרת לאכול בתרומה, עד שיתרחש אחת משתי אלה: או אין לה עוד זרע מנישואין אלה, או היא נישאת לאחר שהוא זר. כל עוד היא נשואה לאותו זר, או יש לה זרע ממנו, הרי היא אסורה לאכול בתרומה. אך אם נתבטלו נישואין אלה בלא זרע, ועוד יש לה זרע מנישואיה הראשונים לכהן, הרי היא שבה אל ביתו וחוזרת לאכול בתרומה; ולא עוד, אלא היא חוזרת גם לחזה ושוק — בניגוד לאמור בבת כהן שזרע אין לה. "כשהיא חוזרת לבית אביה חוזרת לתרומה ואינה חוזרת לחזה ושוק, בשביל בנה — חוזרת אף לחזה ושוק" (יבמות פו ע"ב — פ"ז ע"א).

(י"ב יג') ובת כהן וגו'. משמעותו הראשונה של לאיש זר: למי שאיננו כהן. תרומת הקדשים איננה תרומה רגילה, אלא המורם מן הקדשים; הרי זה חזה ושוק, המורמים מן הקדשים הקלים, והנאכלים לכהן ולכל בני ביתו. כך נאמר אפוא כאן: משנישאה בת כהן לזר, היא אסורה לתמיד בחזה ושוק — אפילו נתאלמנה בלא בנים ושבה אל בית אביה וחזרה אפוא לאכול בתרומה (פסוק יג'). "כשהיא חוזרת לבית אביה חוזרת לתרומה ואינה חוזרת לחזה ושוק" (יבמות פז ע"א). אולם כל הדין הזה כבר כלול מאליו בפסוק יג. שהרי המלים וְשָׁבָה אֶל-בֵּית אָבִיהָ וגו' יש בהן משום לאו הבא מכלל עשה; ולמדנו מהן, שהיא אסורה לאכול בתרומה, כל עוד היא נשואה לזר; וסוף הפסוק — וְכָל-זֶרַע לֹא-יֵאכַל בּוֹ — אוסר דבר זה בלאו; שהרי למדנו ממנו, שכל עוד היא נשואה לו הרי היא נידונה כדין זר. אפילו הגבלת החזרה לתרומה בלבד רמוזה בביטוי מלחם אביה: או באות מ של "מלחם" — המורה על מקצת לחם — או בעצם הביטוי "מלחם אביה"; שהרי חזה ושוק אינם כלולים בלחם אביה, שכן משולחן גבוה זוכים בהם (ראה שם סח ע"א-ע"ב; פז ע"א). משום כך אומרת ההלכה (שם סח ע"א): "איש זר" שבפסוק שלנו הוא איש שהיא אסורה להינשא לו: איש שהוא זר לה ופסול לה; ולמדנו מכאן, ש"כיון שנבעלה לפסול לה פסלה";

אמור

1. כַּרְסָנוּ אַפְאָר פְּסִירוֹלוּ אַוּכָן יִסְרִי דִינִים שְׂכַצַּת אִינַם אַקְטֹא אִיִּים, מַה לְּדַצְתָּק אַפִּיאוּ לִכְק?
2. הַתּוֹכֵל לְתַאֲרֵךְ אֶת כָּל הַאֲפִסְרוּיוֹת דֵּל בַּת כַּהֵן, מַה וּמַתִּי מוֹתֵר אִו אִסוּר לֵה לְאִכּוֹל?
3. הַתּוֹכֵל לְהַסְמִיר אֶת הַהַיִּיּוֹן קִדְיִים אֵלֵהּ?
4. כַּמַּה וּמַתִּי כַּנֵּה מוֹצִיֵל לֵה יוֹתֵר מֵאִפִּיָהּ?

* * *

ג. ספורנו עם פירוש הרב י. קופרמן .

פרק כב' פסוק לג':

80. רבינו שם: כמו שהוא

מתיר על כל הנצחיים (ועיין שם בביאורנו). 81. אם לא ילכו בדרך הגויים, הרי שאו ה' מנהיג אותם למעלה מדרך הטבע, וממילא אין מה לחשוש מתופעות טבעיות המבשרות רעות. 82. כי בהיותו שלם, אין בו שינוי. 83. ופירש ראב"ע: הטעם עמי (כלומר, משום שהם עם ה') כאשר הזכיר (בפסוק יד) "עמך" ("ראה עמך בשבטך"), וכפירוש מצודת דוד: כאילו הקב"ה משיבו לאמר 'שמעתי את תפילתך וכן אעשה' (עכ"ל). והתוצאה תהיה זו של קידוש השם כמבואר בפסוק הבא: "יראו גויים ויבושו מכל גברתם".

77

78. לדעת רבינו, פסוקנו הוא המשך ישיר לפסוק הקודם, כלומר: ה' מבקש להנהיג את עמו אפילו בהיותם בגויים בהנהגה מיוחדת ("כורת ברית... אעשה נפלאות"), וזה מאז הוציא אותם ממצרים למטרה זאת. אין פסוקנו אפוא, סיכום של כל האמור לעיל, ואף לא מופנה אל בני ישראל להזכיר להם את התחיבויותיהם לו ("על מנת כן" - רש"י), אלא בא לחזק את דבריו בפסוק הקודם ולומר כי אמנם כך היתה כוונתו מאז ומתמיד. 79. כפי שביאר רבינו בבראשית יז, (ליחיד שמי עליכם בלתי אמצעי).

(לג) הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם 78 לְהִיּוֹת לְכֶם לֵאלֹהִים... לְהִיּוֹת מְנַהֵג אֶתְכֶם בְּלִמִּי אֲמַצְעֵי 79. כְּמִשְׁפֵּט הַנְּבִדָּלִים מֵחֹמֶר 80, בַּהִיּוֹתְכֶם הוֹלְכִים בְּדַרְכֵי קְדְשִׁי, כְּאָמְרוּ "אֵל דָּרֶךְ הַגּוֹיִם אֵל תִּלְמְדוּ וּמֵאֲתוֹת הַשָּׁמַיִם אֵל תִּתְחַנְּנוּ" 81 (ירמיהו י, ב). אֲנִי ה' , לֹא שִׁנִּיתִי 82, וְאֶעֱשֶׂה כְּמֵאֵז, אִם לֹא יִהְיֶה "עֲוֹנֹתֶיכֶם מְבַדְּלִים בֵּינְכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם" (ישעיה נט, ב), כְּאָמְרוּ "כִּימִי צִאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲרָאָנוּ נִפְלְאוֹת" 83 (מיכה ז, טו).

אמור

אלות

1. קרא את הפסוקים ל'ב', ל'ג', ל'ד', איך היית מסביר פסוקים אלה ל'פי הפנתק את הפסע?
2. מה רש"י מסביר ולמה פרשנו אינו מסכים צמו?
3. מה דעת פרשנו?
4. מתי ואיך הקב"ה מנהי' את צמו "למצלח מן הטבע"?
5. מתי יראה "קידוש השב"?

* * *

ד. המהר"ל מפראג עם פירוש הרב ז. זלצר.
 פרק כג' פסוק ג': השבת איננה למנוחה

המנוחה איננה המטרה הסופית של השבת אלא אמצעי להשגת מטרה נעלה יותר והיא הקדושה. "מנוחה וקדושה לעמך נתתה" "ועל מנוחתם - יקדישו את שמך" "וינוחו בה כל ישראל מקדשי שמך". האדם מישראל מצווה להתנתק מ"מלאכת מחשבת" מעולם היצירה, המעשה והחומר כדי שישקע בעולם אחר, עולם של קדושה וערכים, עולם של רוחניות והתרוממות הנפש, עולם של למידה והתעלות. ולכן יחד עם אסור המלאכה מצוה התורה גם על מצוות עשה שהם יציקת תוכן רוחני וקדושה למנוחת השבת. ורק כאשר מקיים האדם את ה"סור מרע" (אסורי מלאכה בשבת) ואת ה"עשה טוב" (מצוות העשה מרוממות הנפש של השבת) רק אז זוכה הוא לטעום "מעין עולם הבא - יום שבת מנוחה":

מה שהאדם יושב בטל ואינו עושה מלאכה אין זה מעלת השבת שהרי אין זה דבר נראה (- אין זה הגיוני שזו תהיה מעלת השבת שהרי) כמה (וכמה) בטלנים יש (ואין להם את מעלותיה של השבת). רק עיקר מעלת השבת על ידי מצוות עשה להזכיר את יום השבת שזוהו מעלת השבת בפועל.
 (תפארת ישראל ע' קלה)

קידוש, לימוד תורה, תפילה, זמירות אלה הם סממניה האקטיביים של השבת המטביעים את חותמם הרוחני על נפש האדם.

אלות

1. פרשן פרשנו מקדים בדבריו את תמצית הרציון המופץ בדברי המהר"ל, מהו?
2. איך המהר"ל מנמק את צמדו כאן ומה הוכחתו מן המצ'אות?
3. מה אותו "חותם רוחני" שאנו מקשים לקבל בשבת ואיך לה נרכש?

* * *

ה. חזקוני.

פרק כג' פסוק ל':

(לו) עצרת היא משל למלך שבאו בניו להקביל פניו פעם ראשונה, אמר להם: מתי תחזרו לי, אמרו לו: לחמשים יום, פטרם לשלום. שנית אמר להם: מתי תחזרו, אמרו לו: לדי' חדשים, פטרם לשלום. בשלישית אמרו לו: לא נוכל לחזור עד לאחר שבעה חדשים, אמר להם: א"כ בבקשה מכם תתעכבו עמי עוד יום אחד כדי שאשבע בראייתכם מאחר שתאחרו כל כך. לפיכך אין עצרת לישראל בפסח לפי שחזרין בסיון, ולא בשבועות לפי שחזרין בסוכות, אבל בסוכות שאין חזרין עד ניסן מפני הגשמים הקב"ה מעצרן יום אחד.¹¹

אלות

1. על אינה קושי אפשרי מנסה פרשנו להשיב כאן?
2. למה באמת אין ניתנת הוצ'אות יותר מוקדמת למכש בין הקב"ה לבין צמו?
3. מה הרציון הרוחני בכך?

* * *